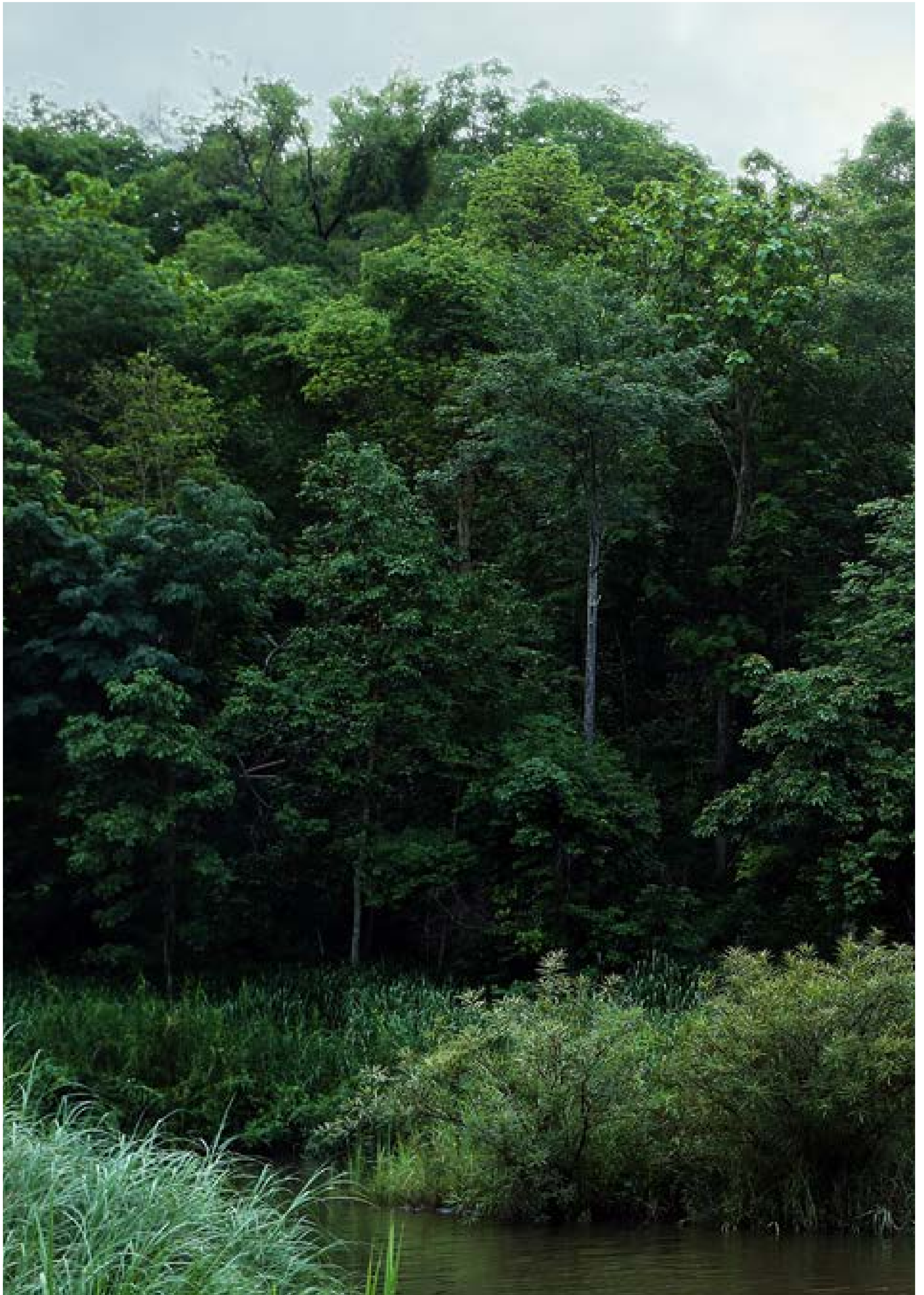

เขื่อนแม่วงก์

ทำลายป่าไม้และสัตว์ป่าอย่างไร?

คำนำ

“อุทยานแห่งชาติแม่วงก์” เป็นหนึ่งในผืนป่าตะวันตก ที่เป็นผืนป่าขนาดใหญ่และอุดมสมบูรณ์มากที่สุดในประเทศไทยและภูมิภาค จากการเป็นพื้นที่อนุรักษ์มาเกือบสามสิบปี ปัจจุบัน ป่าแม่วงก์ถือเป็นผืนป่าแห่งความหวังในการเป็นบ้านและแหล่งอาศัยของสัตว์ป่าระดับนานาชาติ ทั้งนี้เกิดจากการดูแลป้องกันพื้นที่และการรักษาความต่อเนื่องของผืนป่าแม่วงก์กับผืนป่าขนาดใหญ่ โดยเฉพาะป่ามรดกโลกทุ่งใหญ่นเรศวร-ห้วยขาแข้ง ทำให้สัตว์ป่าสามารถเดินทางเคลื่อนย้ายไปมาในผืนป่าแห่งนี้ได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าอุทยานแห่งชาติแม่วงก์จะได้รับการประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครอง แต่ภัยคุกคามในผืนป่าแห่งนี้ยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ที่รู้จักกันดี คือ “โครงการเขื่อนแม่วงก์” ที่เป็นความพยายามของคนบางกลุ่มมาตลอดระยะเวลาสามสิบปีในการผลักดันให้เกิดเขื่อนในพื้นที่อนุรักษ์ แม้ว่าที่ผ่านมาโครงการดังกล่าวจะไม่ผ่านการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นชัดเจนว่าโครงการนี้ย่อมส่งผลกระทบที่รุนแรงต่อความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศและเกิดความล่มสลายของสายใยธรรมชาติอย่างมิต้องสงสัย

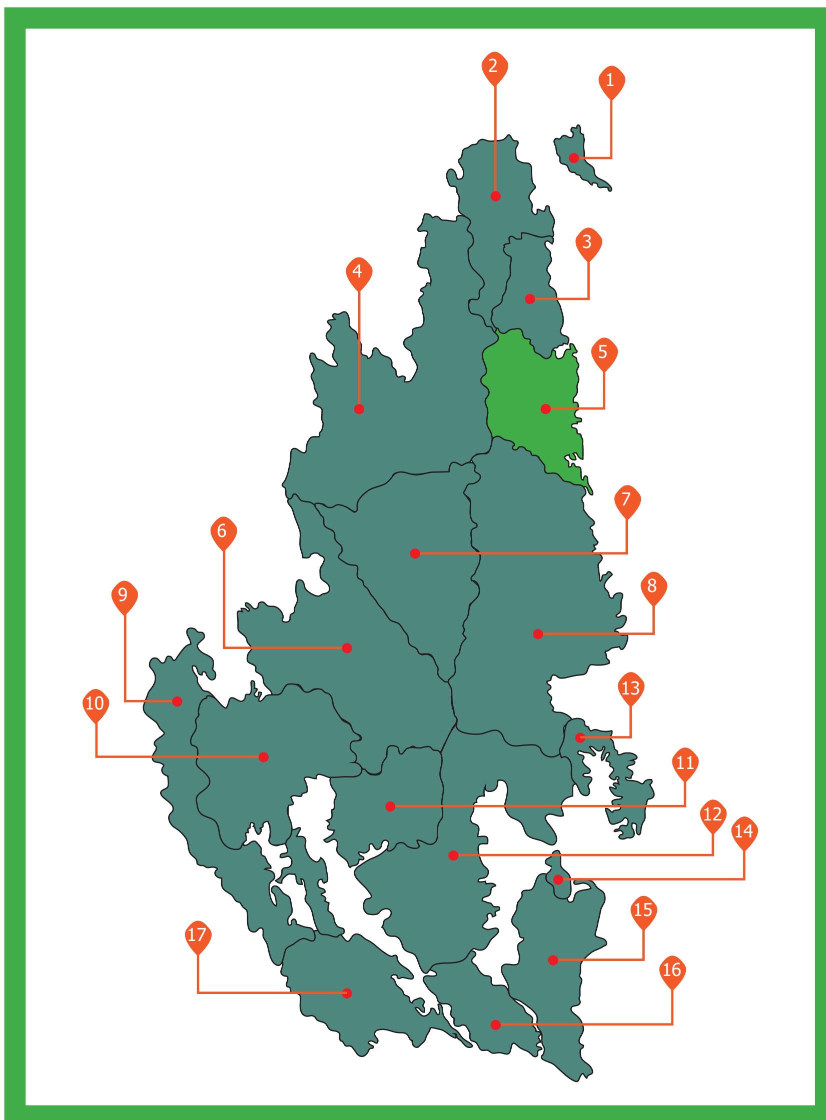
หนังสือ “เขื่อนแม่วงก์ ทำลายป่าไม้และสัตว์ป่าอย่างไร” เล่มนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยเติมองค์ความรู้ ข้อมูล และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผลกระทบของการสร้างเขื่อนแม่วงก์ที่มีต่อป่าไม้และสัตว์ป่า ตลอดจนบทเรียนที่ได้จากการมีเขื่อนเชี่ยวหลาน คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะไม่มีสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเขื่อน ถนน หรือใด ๆ ก็ตามเกิดขึ้นในพื้นที่อนุรักษ์ในประเทศไทยอีกต่อไป ความสมบูรณ์ของผืนป่าและสัตว์ป่าที่ทุกคนช่วยกันอนุรักษ์และปกป้องจะสามารถส่งต่อให้ลูกหลานได้รักษาดูแลต่อไป

คณะผู้จัดทำ
สิงหาคม 2559

ป่าแม่วงก์...ปัจจุบันแห่งการฟื้นฟู

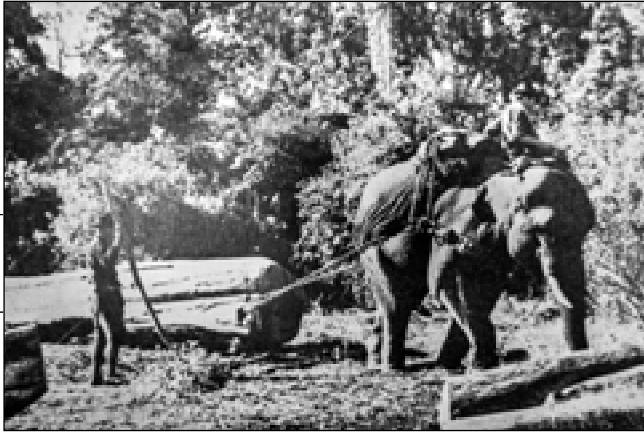
"อุทยานแห่งชาติแม่วงก์" มีเนื้อที่ประมาณ 890 ตารางกิโลเมตร หรือ 558,000 ไร่ เป็นส่วนหนึ่งของผืนป่าตะวันตกซึ่งเป็นผืนป่าขนาดใหญ่ที่ดีที่สุดและเหลืออยู่ในประเทศไทย และยังถือเป็นป่าอนุรักษ์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยมีพื้นที่รวมกันถึง 11.7 ล้านไร่ หรือราว 18,000 ตารางกิโลเมตร นอกจากนั้นอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ยังมีอาณาเขตเชื่อมต่อกับป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ซึ่งเป็นเสมือนเกราะป้องกันผืนป่ามรดกโลก

รายชื่อพื้นที่อนุรักษ์ในผืนป่าตะวันตก

1. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียง
2. อุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า
3. อุทยานแห่งชาติคลองลาน
4. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุ้มผาง
5. **อุทยานแห่งชาติแม่วงก์**
6. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรด้านตะวันตก
7. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรด้านตะวันออก
8. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง
9. อุทยานแห่งชาติทองผาภูมิ
10. อุทยานแห่งชาติเขาแหลม
11. อุทยานแห่งชาติลำคลองงู
12. อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์
13. อุทยานแห่งชาติพุเตย
14. อุทยานแห่งชาติเฉลิมรัตนโกสินทร์ (ถ้ำธารลอด)
15. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ
16. อุทยานแห่งชาติเอราวัณ
17. อุทยานแห่งชาติไทรโยค

วัวแดงที่ถูกล่าไปจากป่าแม่วงก์เมื่อปี พ.ศ. 2452

ย้อนหลังไปประมาณ 30 ปี ก่อนทางราชการจะประกาศให้พื้นที่ป่าแม่วงก์เป็นอุทยานแห่งชาติและอพยพชุมชนชาวเขาหลายกลุ่มออกจากพื้นที่ โดยจัดสรรที่ทำกินให้นอกเขตอุทยานฯ ราษฎรที่อาศัยอยู่กลางป่าแม่วงก์ในยุคนั้น ทำไร่ ทั้งไร่ถาวรและไร่เลื่อนลอย ล่าสัตว์ ตัดไม้ ตลอดจนการเปิดสัมปทานป่าไม้ให้กับนายทุน ทำให้พื้นที่หลายส่วนของป่าแม่วงก์มีสภาพเสื่อมโทรม ซึ่งปัจจุบันยังคงเหลือร่องรอยจากการถูกใช้ประโยชน์อย่างหนักในอดีตที่สามารถพบเห็นได้อย่างชัดเจน เช่น สภาพป่าไร่ร้างขนาดใหญ่บนเขาสูงบริเวณรอยต่อกับป่าในเขตอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก สภาพตอไม้เก่า ๆ โดยเฉพาะตอไม้สักที่เหลือเป็นหลักฐานจากสัมปทานป่าไม้ในอดีต พบกระจายบริเวณป่าที่ราบริมลำน้ำแม่วงก์หรือที่รู้จักในนาม “ห้วยแม่เรวา” และสภาพสัตว์ป่าขนาดใหญ่ที่ถูกพรานล่าจนสูญพันธุ์หรือเกือบสูญพันธุ์ เช่น ช้างป่า วัวแดง จนแทบหมดสิ้นจากป่าแม่วงก์ ส่วนบริเวณแก่งหินริมลำห้วยแม่เรวา ที่มีชื่อว่า “แก่งลานนกยูง” ไม่มีแม้แต่เงาหรือเสียงร้องของนกยูงให้ได้ยินอีกเลย

© วรายุส ชุณหวงศ์ และทีมเสือข้ามน้ำ

หลังจากมีสถานภาพเป็นพื้นที่อนุรักษ์มานานกว่า 3 ทศวรรษ ภายใต้ความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ ซึ่งปัจจุบันคือกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้ผ่านการดูแลและจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐหลายพันล้านบาท ตลอดจนการทุ่มเทสรรพกำลังของเจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าหลายรุ่นอย่างเต็มที่และต่อเนื่อง รวมถึงการสนับสนุนขององค์กรอนุรักษ์ต่าง ๆ และความร่วมมือจากภาคประชาชน

ป่าแม่วงก์วันนี้ สัตว์ป่าหลายชนิดกำลังกลับฟื้นคืนมาอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้เป็นผลสำเร็จของการดูแลรักษาและการฟื้นฟูประชากรสัตว์ป่า ที่สำคัญคือการพิทักษ์รักษาความต่อเนื่องของป่าแม่วงก์กับผืนป่าขนาดใหญ่ โดยเฉพาะป่ามรดกโลกทุ่งใหญ่นเรศวร-ห้วยขาแข้ง ทำให้สัตว์ป่าสามารถเคลื่อนย้ายและเดินทางไปมาในผืนป่าขนาดใหญ่นี้ได้

ปัจจุบันอุทยานแห่งชาติแม่วงก์เป็นความหวังในระดับนานาชาติ ในการฟื้นฟูประชากรเสือโคร่งตลอดจนสัตว์ป่าที่อยู่ในสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ซึ่งอยู่ในภาวะถูกมนุษย์คุกคามอีกหลายชนิด เช่น ช้างป่า วัวแดง กระทิง กวางป่า นกเงือกคอแดง สมเสร็จ นาก นกยูง เป็นต้น ป่าแม่วงก์จึงถือเป็นผืนป่าแห่งความหวังของการอนุรักษ์และฟื้นฟูสัตว์ป่าของคนไทยและคนทั่วโลกอย่างแท้จริง

© อนรรฆ พัฒนวิบูลย์

ภาพจากจุดชมวิวมออีหีดจากในอดีต

ภาพจากจุดชมวิวมออีหีด ถ่ายในปัจจุบัน

เสือโคร่ง

หมาใน

หมีหมา

กระทิง

เสือไฟ

เม่นใหญ่

ชะมดแผงหางปล้อง

เลียงผา

ช้างป่า

ลิงแสม

ป่าแม่วงก์...แหล่งป่าสักธรรมชาติผืนใหญ่

© วรพันธุ์ ภูมิณี / WWF-ประเทศไทย

เป็นที่น่ายินดีว่ายังมีป่าสักธรรมชาติผืนใหญ่ที่ไม่ผ่านการทำไม้หลงเหลืออยู่ในป่าแม่วงก์บริเวณริมห้วยแม่เรวา ป่าสักเหล่านี้ถือเป็นทรัพยากรล้ำค่าของประเทศและเป็นแหล่งพันธุกรรมทางธรรมชาติที่สำคัญ ทั้งนี้ป่าสักธรรมชาติแห่งนี้เป็นหนึ่งในสองที่พบได้ในประเทศไทยเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นปัจจุบันต้นสักหลายต้นที่ผ่านการสัมปทานทำไม้ในอดีต ได้มีการงอกใหม่คลุมต้นเดิมและมีขนาดใหญ่คล้ายมีชีวิตกลับมาอีกครั้ง ชี้ให้เห็นถึงสภาพป่าที่กำลังฟื้นตัวอย่างเห็นได้ชัด ภายหลังจากการเป็นพื้นที่อนุรักษ์เกือบสามสิบปี

แผนที่แสดงผืนป่าสักธรรมชาติบริเวณมอตาหริและปางอ้ายดอน

© อนรรฆ พัฒนวิบูลย์

ผืนป่าสักธรรมชาติขนาดใหญ่และความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ที่จะถูกน้ำท่วมทำลายหากมีการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์

© อนรรฆ พัฒนวิบูลย์

© อนรรฆ พัฒนวิบูลย์

ป่าแม่วงก์... ป่าราบริมน้ำแม่เรวา-บ้านและลมหายใจของสัตว์ป่า

ป่าแม่วงก์ยังมีความสำคัญในแง่ของการมีพื้นที่ที่เป็นที่ราบริมน้ำ (Riverine forest) ซึ่งจัดว่าเป็นถิ่นอาศัยที่ค่อนข้างเฉพาะและมีความสำคัญยิ่งต่อสัตว์ป่าหลากหลายชนิด โดยปัจจุบันพื้นที่ลักษณะนี้ได้ถูกมนุษย์รบกวนและทำลายไปจากระบบนิเวศในประเทศไทย คงเหลือเพียงไม่กี่แห่งที่ยังสามารถเอื้อต่อการเป็นแหล่งหากินและสืบต่อพันธุ์ของสัตว์ป่า หนึ่งในนั้นคือ "ลำน้ำแม่วงก์" บริเวณหน่วยแม่เรวา อันประกอบไปด้วยระบบนิเวศที่ซับซ้อนและความหลากหลายทางชีวภาพสูงทั้งด้านพืชและสัตว์

จากข้อมูลล่าสุดของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ยังพบสัตว์ป่าชนิดใหม่ของพื้นที่ซึ่งยังไม่เคยมีการสำรวจพบมาก่อน ได้แก่ ค้างคาวจมูกหลอดเล็กท้องขาว (*Murina walstoni*) และเขียดงูดอยสุเทพ (*Ichthyophis youngorum*) แสดงให้เห็นถึงความพิเศษของพื้นที่ในการรองรับสัตว์ป่าหายากหลายชนิดซึ่งบางชนิดไม่พบในพื้นที่แห่งอื่น แม่เรวานอกจากจะเป็นเหมือนบ้านและลมหายใจของสัตว์ป่าแล้ว ยังเอื้อประโยชน์ให้กับประชาชนที่อยู่รอบพื้นที่ทั้งด้านอาหารและเศรษฐกิจอีกด้วย

ค้างคาวจมูกหลอดเล็กท้องขาว

© พิพัฒน์ สร้อยสุข

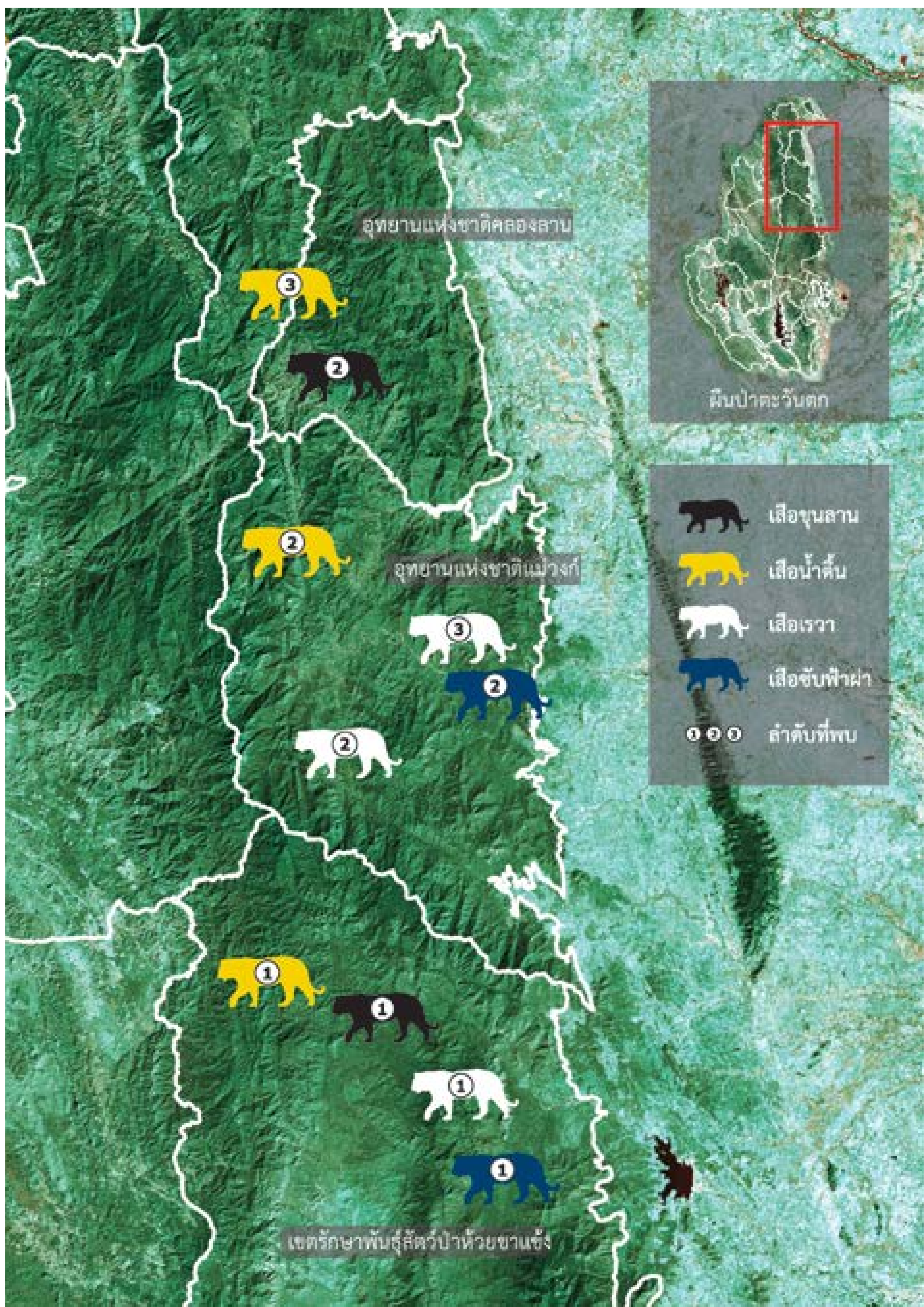

เขียดงูดอยสุเทพ

© ฤทัยรัตน์ สงจันทร์

© ประสาท ปันครอง / วีระ เอี่ยมสอาด / อุทยานแห่งชาติแม่วงก์

© วรพันธุ์ ภู่มณี / WWF-ประเทศไทย

แผนที่แสดงการเดินทางของเสือโคร่ง ๔ ตัวที่กำเนิดจากป่าห้วยขาแข้งมายังป่าแม่วงก์-คลองลาน

ป่าแม่วงก์...แหล่งอนุรักษ์เสือโคร่งของโลก

© DNP & WWF-ประเทศไทย

เสือขุนลาน

© DNP & WWF-ประเทศไทย

เสือน้ำตื้น

© DNP & WWF-ประเทศไทย

เสือเรวา

© DNP & WWF-ประเทศไทย

เสือซับฟ้าผ่า

สัตว์ที่เป็นเจ้าป่าที่กำลังเผชิญกับภาวะสูญพันธุ์จากการล่า การลดจำนวนลงของเหยื่อในธรรมชาติ และการลดลงของพื้นที่อาศัยซึ่งล้วนเกิดจากฝีมือมนุษย์ ประเทศไทยมีเสือโคร่งเหลืออยู่ราว 200 ตัว จากทั้งหมดทั่วโลกประมาณ 3,000 ตัว โดยผืนป่าตะวันตกถือเป็นผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์และเหมาะสมในการเป็นที่อยู่อาศัยของเสือโคร่งมากที่สุด ซึ่งหากเปรียบกับพื้นที่แห่งอื่น ๆ จะพบว่า เสือโคร่งได้ลดจำนวนลงจนบางพื้นที่ไม่สามารถสืบต่อพันธุ์ได้และบางแห่งก็สูญพันธุ์ไปจากพื้นที่แล้ว

จากการศึกษาและทำงานอย่างทุ่มเทของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และการสนับสนุนขององค์กรพันธมิตร ทั้งจากหน่วยงานของรัฐ องค์กรอนุรักษ์ระดับชาติและนานาชาติหลายแห่ง เป็นที่ประจักษ์ว่าเสือโคร่งในป่าแม่วงก์กำลังฟื้นฟูอย่างชัดเจน โดยเสือโคร่งส่วนหนึ่งกระจายตัวมาจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง หากสามารถควบคุมการล่าสัตว์ป่าและมีการป้องกันพื้นที่อย่างจริงจังและต่อเนื่อง นักวิชาการสัตว์ป่าประเมินว่าอีกประมาณ 10 ปี อุทยานแห่งชาติแม่วงก์จะกลายเป็นอุทยานแห่งชาติที่มีประชากรเสือโคร่งและสัตว์ป่าใกล้สูญพันธุ์อื่น ๆ อย่างชุกชุม และการที่มีความหลากหลายของสัตว์ป่าจะเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวมาสู่ป่าแม่วงก์ ซึ่งจะกลายเป็นแหล่งทำรายได้ให้กับคนท้องถิ่นและประเทศชาติ ดังเช่นพื้นที่อุทยานแห่งชาติที่มีชื่อเสียงระดับโลกของประเทศอินเดียหรือเนปาล ที่นักท่องเที่ยวต้องการเข้าไปท่องเที่ยวในพื้นที่ เพราะอยากเห็นเสือโคร่ง ช้างป่า กระทิง กวางป่า และสัตว์ป่าหายากอื่น ๆ

© DNP & WWF-ประเทศไทย

เสือโคร่งเพศเมียรหัส MKF1 และลูกเสืออายุราว 15 เดือน ที่พบจากกล้องดักถ่ายภาพ

© DNP & WWF-ประเทศไทย

เสือโคร่งเพศเมียรหัส MKF3 และลูกเสืออายุราว 4 เดือน ที่พบจากกล้องดักถ่ายภาพ

© วรพันธุ์ ภู่มณี / WWF-ประเทศไทย

รอยตีน รอยคุ้ย รอยสเปรย์ และกองมูล ถือเป็นข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเสือโคร่ง

ป่าแม่วงก์...การกลับมาของกวางป่า

สถานภาพของกวางป่าปัจจุบันจัดเป็นสัตว์ป่าที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ (Vulnerable) ในอดีตกวางป่าในป่าแม่วงก์ถูกล่าออกไปจนเกือบสูญพันธุ์จากพื้นที่ แต่หลังจากพื้นที่ได้รับการคุ้มครองเป็นอุทยานแห่งชาติ กวางป่าได้เริ่มฟื้นฟูประชากรอย่างเห็นได้ชัด สามารถพบเห็นตัวได้บ่อย มีร่องรอยทั้งรอยตีนและรอยเล็มหญ้าให้เห็นได้ทั่วไป โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ราบริมน้ำบริเวณแม่เราวาซึ่งเป็นแหล่งหากินและพื้นที่อาศัยที่สำคัญของสัตว์กีบกลุ่มนี้ ทั้งนี้ กวางป่านี้ถือเป็นอาหารหลักของเสือโคร่งและสัตว์ผู้ล่าอีกหลายชนิด ดังนั้นการอนุรักษ์กวางป่าก็เท่ากับเป็นการช่วยอนุรักษ์เสือโคร่งและสัตว์ผู้ล่าชนิดอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน

© โรเบิร์ต สไตน์เมทซ์

© วรพันธุ์ ภู่มณี / WWF-ประเทศไทย

© DNP & WWF-ประเทศไทย

© DNP & WWF-ประเทศไทย

© วรพันธุ์ ภู่มณี / WWF-ประเทศไทย

ป่าแม่วงก์...นาก-ตัวชี้วัดความบริบูรณ์ของลำน้ำ

นาก สัตว์ป่าที่เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพของลำน้ำ เพราะนากจะอาศัยในลำน้ำที่สะอาดเท่านั้น ลำน้ำแม่วงก์โดยเฉพาะบริเวณแม่เรวา ถือเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมและสำคัญของการเป็นพื้นที่อาศัยของนากและสัตว์น้ำหลายชนิด การปรากฏของนากในพื้นที่ชี้ให้เห็นถึงความชุกชุมของปลาที่เป็นอาหารของนากและความบริบูรณ์ของระบบนิเวศในลำน้ำแม่วงก์

© วรายุส ชุณหวงศ์ และทีมเสือข้ามน้ำ

© พชร ไม้พานิช / สุรวัส ยุติธรรม / ThaiPBS

© พชร ไม้พานิช / สุรวัส ยุติธรรม / ThaiPBS

© พชร ไม้พานิช / สุรวัส ยุติธรรม / ThaiPBS

© พชร ไม้พานิช / สุรวัส ยุติธรรม / ThaiPBS

ลำน้ำที่ไหลคดเคี้ยวเป็นที่มาของชื่อ "แม่วงก์"

ป่าแม่วงก์...ความสำเร็จของการฟื้นฟู นกยูงสายพันธุ์ไทยในธรรมชาติ

นกยูงสายพันธุ์ไทยได้สูญพันธุ์ไปจากพื้นที่ป่าแม่วงก์ สาเหตุจากการล่าที่หนักหน่วงและพื้นที่อาศัยที่เป็นที่ราบหาดทรายริมลำน้ำได้ถูกทำลายลงตั้งแต่ก่อนป่าแม่วงก์จะเป็นพื้นที่อนุรักษ์ ด้วยความพยายามของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชในการฟื้นฟูประชากรของนกยูง จึงได้จัดทำโครงการปล่อยนกยูงสู่ธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ซึ่งเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการรักษาชนิดพันธุ์ดังกล่าวนี้ โดยทำการปล่อยในบริเวณลำน้ำแม่เรวาหรือแก่งลานนกยูง

ปัจจุบันนกยูงที่ปล่อยสามารถดำรงชีวิต สืบพันธุ์ และแพร่กระจายในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี และจากข้อมูลล่าสุด พบนกยูงกระจายขึ้นไปทางทิศเหนือบริเวณที่ทำการอุทยานฯ การกลับมาของนกยูงนี้ช่วยเพิ่มเสียงร้องและสีสันให้ป่าแม่วงก์ และทำให้ลานนกยูงมีชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง

© พชร ไม้พานิช / สุรวัส ยุติธรรม / ThaiPBS

© ขวัญชัย ไวธัญญการ

© วรพันธุ์ ภู่มณี / WWF-ประเทศไทย

นกยูงไทยบริเวณริมแก่งลานนกยูงที่ได้รับการฟื้นฟูและสามารถปรับตัวคืนสู่ธรรมชาติได้

© ขวัญชัย ไวธัญญการ

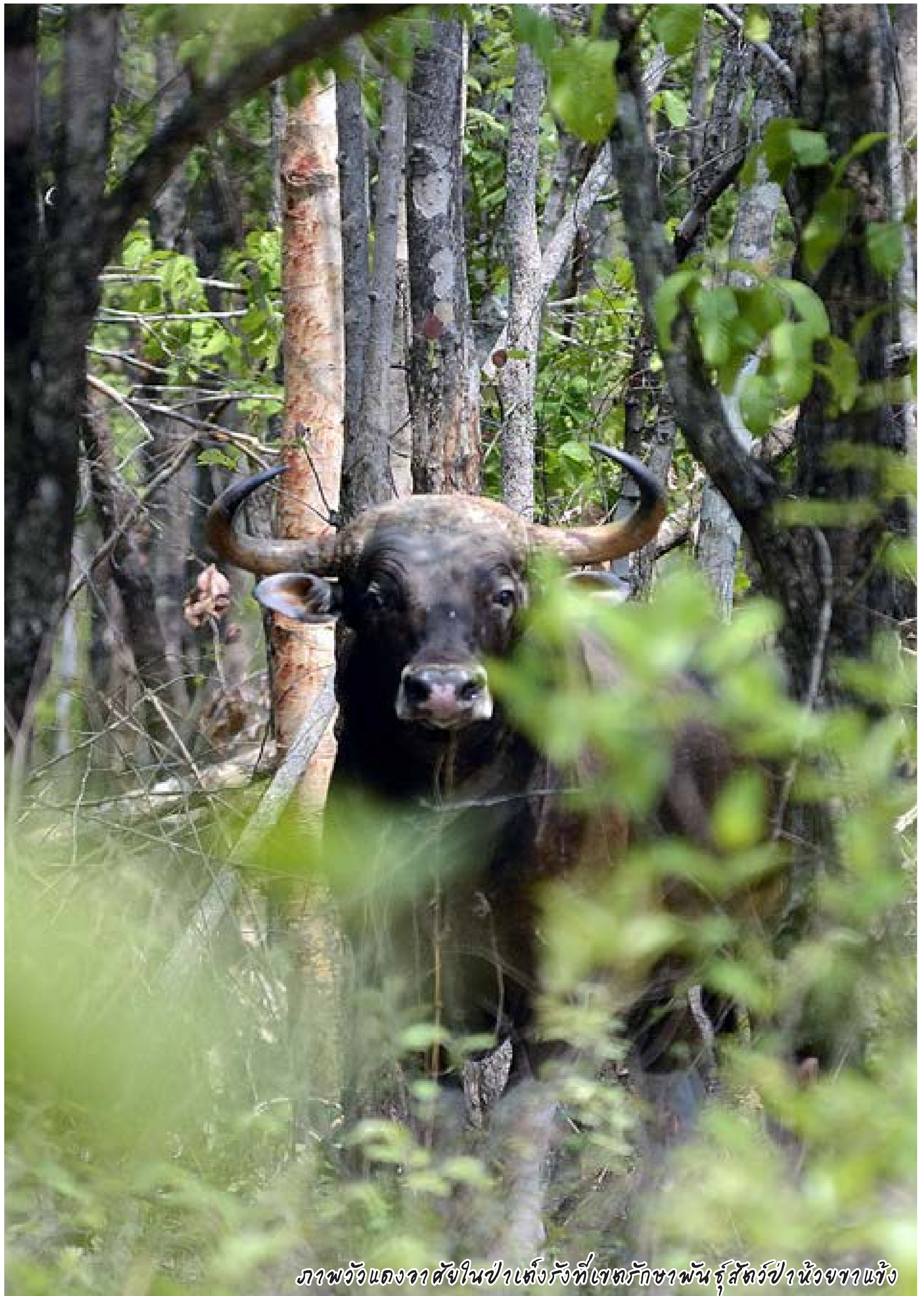
ป่าแม่วงก์...พื้นที่ความหวังของการฟื้นฟูวัวแดงในอนาคต

ในอดีต อุทยานแห่งชาติแม่วงก์เคยเป็นพื้นที่อาศัยของวัวแดง สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่บริเวณที่ราบและป่าเต็งรัง ภายหลังประสบปัญหาการล่าอย่างหนักทำให้วัวแดงได้สูญพันธุ์ไปจากป่าแม่วงก์ ภาพถ่ายที่เป็นหลักฐานสำคัญชี้ให้เห็นการล่าวัวแดงในป่าแม่วงก์ถูกบันทึกไว้โดย Mr. A. A. Porter เมื่อปี พ.ศ. 2452

แต่อย่างไรก็ตามความหวังในการฟื้นฟูประชากรวัวแดงให้กลับมายังถิ่นอาศัยเดิมอีกครั้งยังมีโอกาสเป็นไปได้ เนื่องจากในพื้นที่บริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่เรวาของอุทยานแห่งชาติแม่วงก์มีสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยของวัวแดง เพราะวัวแดงชอบอาศัยในพื้นที่ราบที่เป็นทุ่งหญ้า ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ หรือป่าโปร่ง ทำให้พื้นที่แห่งนี้เหมาะสมแก่การปล่อยวัวแดงคืนสู่ธรรมชาติอย่างยิ่งในอนาคต ซึ่งกลุ่มประชากรใหม่นี้จะสามารถเชื่อมต่อกับกลุ่มประชากรวัวแดงในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งได้ อันจะช่วยเพิ่มประชากรวัวแดงในผืนป่าตะวันตกและทำให้วัวแดงมีความเข้มแข็งทางสายพันธุ์มากยิ่งขึ้น

© ขวัญชัย ไวธัญญการ

ภาพวัวแดงอาศัยในป่าเต็งรังที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

© ประสาท ปันครอง / วีระ เอี่ยมสอาด / อุทยานแห่งชาติแม่วงก์

เขื่อนแม่วงก์...ความพยายาม 3 ทศวรรษ ในการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

ยังมีความพยายามของคนบางกลุ่มมาตลอดระยะเวลากว่า 30 ปี ในการผลักดัน “โครงการเขื่อนแม่วงก์” ในพื้นที่อนุรักษ์ แม้ว่าทุกครั้งโครงการฯ จะไม่ผ่านกระบวนการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าหากโครงการดังกล่าวเกิดขึ้น จะส่งผลกระทบที่รุนแรง ต่อความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และเกิดความล่มสลายของระบบนิเวศและสัตว์ป่าอย่างมิต้องสงสัย อีกทั้งโครงการเขื่อนแม่วงก์ยังไม่สามารถแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาที่ประชาชนในพื้นที่กำลังประสบอยู่ อย่างไรก็ดี การพัฒนาที่ดีและเหมาะสมจะต้องไม่เกิดในพื้นที่อนุรักษ์ และไม่ทำลายระบบนิเวศที่เปราะบางหรือส่งผลกระทบต่อสัตว์ป่าที่อยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์

เขื่อนแม่วงก์...ทำลายป่าสมบูรณ์ ของคนนครสวรรค์

ประเทศไทยเหลือพื้นที่ป่าน้อยมากหรือประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ และเป็นป่าสมบูรณ์เพียง 12 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ซึ่งต่ำกว่ามาตรฐานทั่วไปที่กำหนดไว้ว่าควรมีป่าไม้ 40 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ประเทศ เราจึงไม่ควรสูญเสียพื้นที่ป่าอีกต่อไปไม่ว่าจะมากน้อยเพียงใด สำหรับจังหวัดนครสวรรค์มีพื้นที่ป่าน้อยมากเพียง 3 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่จังหวัดและป่าแม่วงก์เป็นป่าที่สมบูรณ์แห่งเดียวที่ยังเหลืออยู่ และเป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญของลำน้ำแม่กลอง หนึ่งในลำน้ำสายหลักของประเทศไทย การทำลายป่าส่วนนี้จึงไม่ควรกระทำอย่างยิ่ง ควรจะเหลือไว้เป็นความภูมิใจของคนทุกคนในจังหวัด และเป็นมรดกส่วนรวมที่ตกทอดถึงลูกหลานในอนาคต (อุทิศ, 2556)

เขื่อนแม่วงก์...โอกาสทองแห่งการทำลายป่าและลักลอบล่าสัตว์ป่า

การก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ยังเป็นการสร้างโอกาสที่ชุมชนจะขยายตัวเข้าสู่ผืนป่าได้ง่าย อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มช่องทางในการลักลอบล่าสัตว์และการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าผ่านทางถนนที่ตัดเพิ่มเพื่อดำเนินการก่อสร้าง สัตว์ป่าที่กำลังฟื้นฟูจะต้องสูญเสียแหล่งหญ้าและอาหารบริเวณริมลำน้ำที่สำคัญ และถูกรบกวนอีกนานับประการทั้งในระหว่างก่อสร้างและภายหลังจากเขื่อนเสร็จแล้ว ทั้งนี้ เขื่อนจะนำไปสู่ปัญหาการล่าสัตว์ที่ควบคุมยาก เพราะเป็นการง่ายต่อพรานล่าสัตว์ที่จะใช้เรือหรือแพเพื่อเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างสะดวก โดยสามารถเห็นตัวอย่างได้จากความเสื่อมโทรมและการสูญพันธุ์ของสัตว์ป่าในบริเวณป่าแทบทุกแห่งที่มีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำในประเทศไทย

เขื่อนแม่วงก์...ทำลายระบบนิเวศและป่าไม้ในพื้นที่อนุรักษ์ครั้งยิ่งใหญ่

หลังจากเป็นอุทยานแห่งชาติมากว่าสามสิบปี สภาพป่าแม่วงก์บริเวณริมห้วยแม่เรวากำลังฟื้นตัวอย่างเห็นได้ชัด ไม้ยืนต้นที่อยู่ในช่วงไม้หนุ่มขึ้นหนาแน่นโดยเฉพาะในพื้นที่ที่เคยเป็นไร่เก่า ที่น่าประทับใจคือป่าสักธรรมชาติบริเวณริมห้วยแม่เรวา ที่เคยถูกตัดฟันอย่างหนักในอดีต ปัจจุบันต้นสักหลายต้นมีขนาดใหญ่โตและบางต้นขึ้นคลุมตอไม้สักเดิม หากให้โอกาสธรรมชาติก็จะทำให้เราได้เห็นถึงวัฏจักรของการฟื้นฟูหลังการทำลาย ส่วนไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ดั้งเดิมที่รอดพ้นจากการถูกตัดฟันในอดีตก็ยังคงเห็นได้ตลอดทาง เช่น กระบาก เสลา แดง อ้อยช้าง ตามเนินเขาและสันเขาริมลำน้ำแม่เรวา เป็นป่าเต็งรังที่ยังมีโครงสร้างป่าที่สวยงามและหาดูได้ยากยิ่งในปัจจุบัน บางชนิด เช่น ไม้เต็ง หรือ ไม้รังมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางโตเกือบ 1 เมตร นับอายุคงได้เป็นร้อยปี ป่าเต็งรังที่ขึ้นแซมด้วยหญ้าและต้นปรง มองแล้วสะท้อนถึงคุณค่าของป่าอนุรักษ์ที่ยังคงรักษาระบบนิเวศป่าไม้ที่สวยงามเช่นนี้ไว้ได้

© วรพันธุ์ ภู่มณี / WWF-ประเทศไทย

หากพื้นที่ส่วนนี้กลายเป็นเขื่อนแม่วงก์ จะเป็นการทำลายระบบนิเวศป่าไม้ในพื้นที่อนุรักษ์ครั้งยิ่งใหญ่ ส่งผลทำให้ป่าที่มีความสูงระดับต่ำกว่า 200 เมตรจากระดับน้ำทะเลจะถูกน้ำท่วมหมด ป่าที่อยู่ข้างเคียงอ่างเก็บน้ำจะถูกลักลอบตัดฟันอย่างยากที่จะควบคุม ดังเช่นที่เกิดขึ้นกับอ่างเก็บน้ำทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่เกือบทุกแห่งในประเทศ ไม้มีค่าหลายชนิด เช่น เต็ง รัง กระบาก ที่มีขนาดใหญ่จะเป็นที่หมายปอง รวมทั้งป่าสักธรรมชาติผืนใหญ่ที่มีค่ามากมายมหาศาลและป่าที่กำลังฟื้นตัวคงไม่มีโอกาสได้เติบโตต่อไป ถือเป็นหายนะของธรรมชาติที่ประเมินค่ามิได้

© วรพันธุ์ ภู่มณี / WWF-ประเทศไทย

เขื่อนแม่วงก์...หายนะของป่าที่ราบริมน้ำและระบบนิเวศที่เปราะบาง

การก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ เป็นการทำลายพื้นที่ราบริมน้ำที่มีความสำคัญยิ่งต่อถิ่นที่อยู่อาศัยและแหล่งหากินของสัตว์ป่า และถือเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงที่สุดในอุทยานฯแห่งนี้ ซึ่งหากถูกทำลายองค์ประกอบของระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพก็จะเสียหายอย่างมหาศาล แม้จะใช้งบประมาณเท่าใดก็ไม่มีทางที่จะสร้างระบบนิเวศที่มีความสมบูรณ์และซับซ้อนนี้ขึ้นมาใหม่ได้อีก

พื้นที่ราบในป่าแม่วงก์แห่งนี้มีบทบาทมากต่อการกระจายของสัตว์ป่าที่เชื่อมโยงผืนป่าตะวันตกตอนล่าง (เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง) กับผืนป่าตะวันตกตอนบน (อุทยานแห่งชาติคลองลาน อุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า อุทยานแห่งชาติตากสินมหาราช เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุ้มผาง ไปจนถึงเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย) (อุทิศ, 2556) นอกจากนั้น ยังส่งผลทำให้พื้นที่อาศัยของสัตว์ป่าถูกรบกวน ส่งผลโดยตรงต่อการลดขนาดพื้นที่หากินของสัตว์ป่า ถิ่นที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร ที่หลบภัยของสัตว์ป่าถูกน้ำท่วมทำลาย ทำให้สัตว์ป่าสูญพันธุ์ไปจากพื้นที่ในที่สุด

© วรพันธุ์ ภู่มณี / WWF-ประเทศไทย

© วรพันธุ์ ภู่มณี / WWF-ประเทศไทย

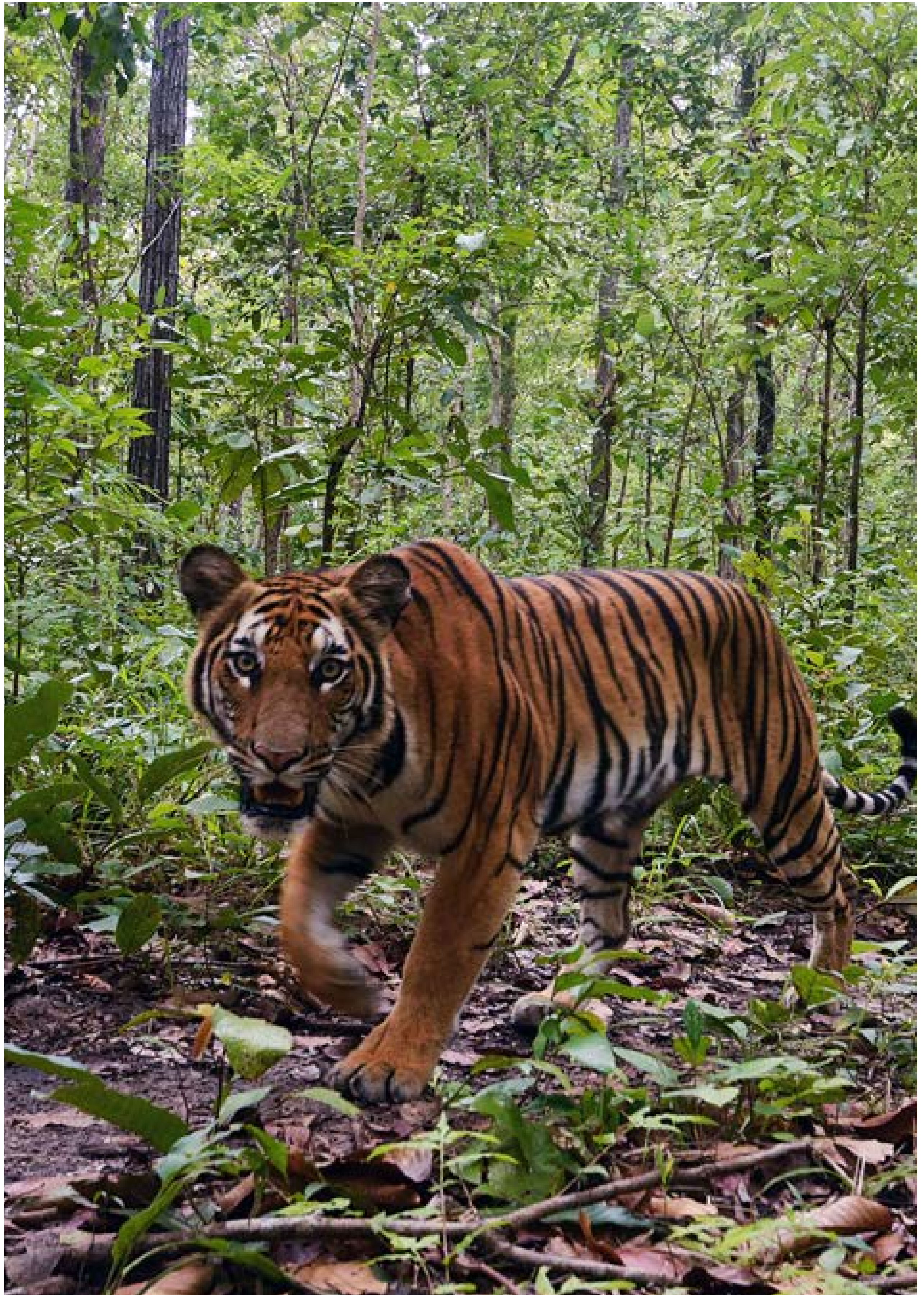

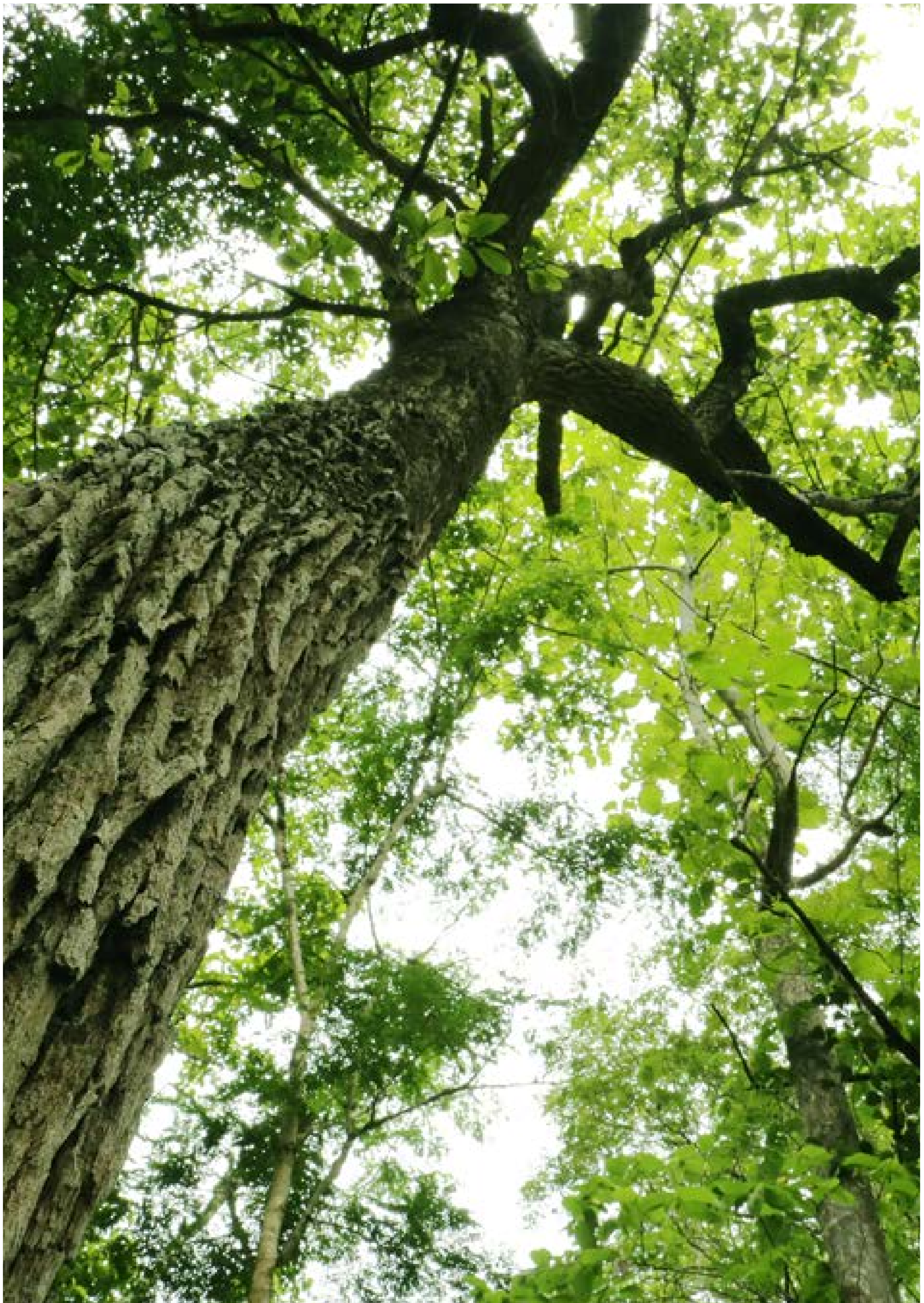
เขื่อนแม่วงก์...มหันตภัยต่อความอยู่รอดของเสือโคร่งและสัตว์ป่า

เขื่อนแม่วงก์จะทำให้พื้นที่ป่าสมบูรณ์ถูกน้ำท่วม เป็นการทำลายพื้นที่อาศัย พื้นที่กระจายพันธุ์ และตัดเส้นทางเชื่อมต่อในการเดินทางของเสือโคร่งและสัตว์ป่าภายในผืนป่าตะวันตก กวางป่า สัตว์กีบ รวมถึงสัตว์ชนิดอื่น ๆ ที่อยู่บริเวณพื้นที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแม่เรวาของอุทยานแห่งชาติแม่วงก์จะไร้ที่อยู่อาศัย แหล่งอาหารถูกทำลาย ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับพื้นที่อาศัยที่เปลี่ยนไปได้ แม้แต่นากที่อาศัยในลำน้ำก็ย่อมได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางน้ำรวมถึงปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพของลำน้ำ สภาพพื้นที่ที่เหมาะสมของวัวแดงแห่งเดียวในป่าแม่วงก์ก็จะหายไปพร้อมกับความหวังในการฟื้นฟูประชากรในถิ่นอาศัยเดิม สัตว์ป่าหลายชนิดที่มีความเปราะบางจะไม่สามารถทนต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ ส่งผลให้สัตว์ป่าตายและสูญพันธุ์ไปจากพื้นที่ในที่สุด ซึ่งถือเป็นอาชญากรรมที่โหดเหี้ยมอันจะเกิดขึ้นต่อสัตว์ป่าและระบบนิเวศที่สำคัญ

อีกประการหนึ่ง คือเป็นการทำลายความหวัง ความตั้งใจ และความทุ่มเทของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสัตว์ป่าของทุก ๆ คน การมีเสือโคร่งอยู่คู่ป่าไทยถือเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของงานอนุรักษ์สัตว์ป่า ทั้งยังเป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยสามารถอนุรักษ์และฟื้นฟูประชากรเสือโคร่งได้สำเร็จ ตามที่เคยให้คำมั่นสัญญาไว้ในเวทีประชุมเสือโคร่งระดับโลก

ยิ่งไปกว่านั้นเสือโคร่งยังมีความสำคัญทางจิตวิญญาณและถือเป็นความภูมิใจของคนในชาติที่ยังสามารถอนุรักษ์สัตว์ป่าชนิดใกล้สูญพันธุ์นี้ได้ อันจะสะท้อนให้เห็นถึงเงาของจิตใจมนุษย์ในการอยู่ร่วมกับสัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ ในโลกนี้ได้อย่างสมดุล

เขื่อนแม่วงก์...ข้อกังขาจากนักวิชาการป่าไม้และสัตว์ป่าไทย

ในโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของประเทศที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงทุกโครงการ ก่อนที่จะอนุมัติให้ดำเนินโครงการได้ต้องมีกระบวนการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ หรือที่เรียกกันติดปากว่า EIA (Environmental Impact Assessment) หรือ EHIA (Environmental and Health Impact Assessment) โครงการเขื่อนแม่วงก์ถือเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่ต้องผ่านกระบวนการนี้ ซึ่งที่ผ่านมาตลอดระยะเวลา 30 ปี ของความพยายามผลักดันโครงการ มีการดำเนินการประเมินผลกระทบฯ โดยสถาบันการศึกษาฯ และหน่วยงานราชการ ที่ได้รับการว่าจ้างจากเจ้าของโครงการคือกรมชลประทานหลายฉบับ แต่ฉบับล่าสุดที่เป็นข้อถกเถียงกันอย่างยิ่ง คือ ฉบับปัจจุบันที่ดำเนินงานโดยบริษัทที่ปรึกษาฯ ซึ่งมีประเด็นที่เป็นข้อกังขาในบรรดานักวิชาการด้านการป่าไม้และสัตว์ป่าที่สำคัญ ดังนี้

1. EHIA ระบุว่าไม่พบสัตว์ป่าขนาดใหญ่ เช่น กวางป่า ในบริเวณใจกลางพื้นที่ที่จะเป็นอ่างเก็บน้ำ แต่พบเฉพาะบริเวณท้ายพื้นที่น้ำท่วมในป่าลึกเท่านั้น

- **ความเป็นจริงในปัจจุบัน** : พบร่องรอยกวางป่าค่อนข้างชุกชุม ในบริเวณพื้นที่ใจกลางของพื้นที่จะกลายเป็นอ่างเก็บน้ำ แม้แต่บริเวณใกล้พื้นที่ที่จะเป็นสันเขื่อน ก็ยังพบร่องรอยกวางป่าอยู่ทั่วไปในปัจจุบัน
- **ข้อกังขา** : หากผู้ทำ EHIA ลงสำรวจพื้นที่จริง ไม่น่าเชื่อว่าจะไม่พบร่องรอยกวางป่าในพื้นที่

2. EHIA ระบุว่า อ่างเก็บน้ำจะกลายเป็นแหล่งน้ำให้สัตว์ป่าใช้ประโยชน์

- **ความเป็นจริงในปัจจุบัน** : ไม่มีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ใด ๆ ในประเทศไทย เกิดประโยชน์ต่อสัตว์ป่าด้านเป็นแหล่งน้ำให้สัตว์ได้ใช้ แต่อ่างเก็บน้ำกลับกลายเป็นภัยต่อสัตว์ป่า เพราะคนเข้าถึงป่าบริเวณรอบ ๆ อ่างเก็บน้ำได้ง่ายขึ้น เกิดการล่าสัตว์ตัดไม้อย่างอย่างรุนแรงรอบ ๆ อ่างเก็บน้ำ จนสัตว์ป่าร่อยหรอหรือสูญพันธุ์
- **ข้อกังขา** : ผู้ทำ EHIA ควรระบุหลักฐานสนับสนุนว่าอ่างเก็บน้ำใดในประเทศไทยที่สร้างแล้วสัตว์ป่าได้ประโยชน์ ไม่ใช่เพียงใช้จินตนาการ และควรวิเคราะห์ผลเสียหายต่อสัตว์ป่าให้ชัดเจนด้วย

3. EHIA ระบุว่า บริเวณที่จะกลายเป็นอ่างเก็บน้ำมีแต่ไม้ขนาดกลางและขนาดเล็ก แต่มีไม้ขนาดใหญ่เป็นจำนวนน้อย

- **ความเป็นจริงในปัจจุบัน** : จากข้อมูลของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ระบุว่า พบไม้ใหญ่เป็นปริมาณมากในพื้นที่โครงการ และหากผู้ใดได้สัมผัสพื้นที่จริงจะเห็นว่ายังมีไม้ขนาดใหญ่ที่สำคัญเช่น สัก ประดู่ มะค่าโมง แดง และยางหลายชนิด ที่มีอายุเป็นร้อยปี เป็นปริมาณค่อนข้างหนาแน่นในพื้นที่
- **ข้อกังขา** : ผู้ทำ EHIA ใช้เทคนิคใดในการประเมินสถานภาพระบบนิเวศป่าไม้ เพราะขัดกับความเป็นจริง และการประเมินเพียงแค่มูลค่าไม้เป็นตัวเงินอย่างเดียวเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ เพราะระบบนิเวศนิเวศป่าไม้ทรงคุณค่ามากกว่านั้น

นอกจากนี้ ยังมีข้อกังขาจากนักวิชาการด้านป่าไม้และสัตว์ป่าอีกหลายประเด็น เช่น

- **ทำไม?** ไม่มีการประเมินผลกระทบจากการลักลอบล่าสัตว์ป่านอกพื้นที่อ่างเก็บน้ำไว้ด้วย ทั้ง ๆ ที่มักจะเป็นผลต่อเนื่องจากการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ในทุกแห่งของประเทศไทย

- **ทำไม?** ไม่มีการประเมินผลกระทบจากการสูญเสียถิ่นอาศัยของสัตว์ป่าที่อยู่ในภาวะถูกคุกคามในระดับโลกอย่างชัดเจน สัตว์ป่าที่พบใช้พื้นที่ทั้งในและโดยรอบโครงการฯ เช่น เสือโคร่ง กวางป่า กระทิง นากใหญ่ขนเรียบ ฯลฯ ผู้ทำ EHIA สรุปเพียงง่าย ๆ ว่าสัตว์ป่าจะเคลื่อนย้ายไปหาที่อยู่ใหม่ แต่ในความเป็นจริงในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์เหลือผืนป่าที่ราบริมลำน้ำแม่วงก์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น ซึ่งจะถูกน้ำท่วมหมด และสัตว์ป่าเหล่านั้นจะเคลื่อนย้ายไปหาที่อยู่ใหม่ได้อย่างไร

- **ทำไม?** ไม่มีการประเมินผลกระทบจากการลักลอบตัดไม้ขนาดใหญ่ ที่ขึ้นอยู่โดยรอบพื้นที่ที่จะกลายเป็นอ่างเก็บน้ำ เพราะพื้นที่โดยรอบเหล่านี้ ยังมีกลุ่มป่าสักธรรมชาติดั้งเดิมและมีไม้ขนาดใหญ่ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น เป็นที่หมายปองของพวกลักลอบทำไม้อย่างแน่นอน หากท่านใดได้มีโอกาสเดินเท้าสัมผัสป่าไม้บริเวณนี้อย่างจริงจัง คงรู้สึกสะท้อนใจว่า “การสร้างเขื่อนแม่วงก์จะเป็นการทำลายป่าครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดหลังปิดป่าสัมปทานกว่า 30 ปีผ่านมา”

ทำไม? ไม่มีการประเมินศักยภาพของระบบนิเวศที่จะได้รับการฟื้นฟูในอนาคต เพราะจากการรักษาผืนป่าแม่วงก์ต่อเนื่องมากว่า 30 ปี ระบบนิเวศป่าไม้และสัตว์ป่าในพื้นที่ได้รับการฟื้นฟูอย่างชัดเจน เช่น ไม้สักแตกจากหน่อที่ถูกตัดจนกระทั่งต้นโตกว่า 20 ซม. กวางป่ากลับมาใช้พื้นที่บริเวณป่าริมลำน้ำแม่วงก์อย่างชุกชุม นกยูงได้รับการฟื้นฟูจากการปล่อยคืนสู่ธรรมชาติบริเวณริมแก่งลานนกยูงและสามารถกระจายพันธุ์และส่งเสียงร้องอีกครั้ง หลังจากถูกล่าจนสูญพันธุ์ไปจากพื้นที่ เสือโคร่ง เสือดาว หรือสัตว์ผู้ล่าหลายชนิดได้ตามสัตว์กีบที่เป็นเหยื่อเข้ามาหากินบริเวณริมลำน้ำแม่วงก์ซึ่งสามารถเห็นได้ชัดเจน คุณภาพของการฟื้นฟูที่เกิดขึ้นเหล่านี้สามารถเชื่อมโยงกับรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมหาศาล ดังที่เป็นที่ประจักษ์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหลายแห่ง นอกจากนั้น ป่าที่สมบูรณ์และมีระบบนิเวศที่ซับซ้อนยังให้บริการทางนิเวศอื่น ๆ แก่ชุมชนรอบ ๆ ป่าแม่วงก์อีกมากมาย ในขณะที่ผู้ทำ EHIA ไม่ได้ประเมินไว้เลย

บทเรียนจากเขื่อนเชี่ยวหลาน...หายนะและโศกนาฏกรรมของระบบนิเวศและสัตว์ป่าที่มนุษย์มิอาจสร้างขึ้นมาใหม่ได้

โครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนเชี่ยวหลาน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ดำเนินการก่อสร้างตามมติคณะรัฐมนตรีซึ่งแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2529 ส่งผลให้พื้นที่ซึ่งแต่เดิมเป็นป่าสมบูรณ์ประกอบด้วยเนินเขาและภูเขาถูกน้ำตัดขาดออกกลายเป็นเกาะต่าง ๆ จำนวนมาก ทำให้สัตว์ป่าได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ถิ่นที่อยู่อาศัย แหล่งอาหารที่ผสมพันธุ์ ที่หลบภัย ได้ถูกน้ำท่วมทำลาย สำหรับสัตว์ป่าชนิดที่มีถิ่นกำเนิดเฉพาะในบริเวณที่ลุ่มต่ำ (Lowland forest) ไม่สามารถย้ายถิ่นออกไปอาศัยอยู่ในบริเวณที่มีระดับสูงกว่า บางชนิดไม่สามารถหนีน้ำหรือหาพื้นที่ที่ปลอดภัยได้ และบางชนิดรวมกลุ่มอยู่ตามเรือนยอดไม้บนเกาะที่กำลังจะจมน้ำ สัตว์ป่าเหล่านี้ต้องอดอาหารและแก่งแย่งที่อยู่อาศัยที่มีอย่างจำกัดหากน้ำสูงจนท่วมเกาะและไม่สามารถช่วยเหลือทันเวลา สัตว์ป่าบางตัวอดอาหารจนผอมโซ บางตัวต้องตายกลายเป็นซากห้อยอยู่ตามกิ่งไม้ ถือเป็นภาพที่อดสูและบีบหัวใจยิ่งนัก

จากบทความของคุณสืบ นาคะเสถียร เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ ซึ่งเป็นหัวหน้าทีมในการช่วยเหลือสัตว์ป่าในพื้นที่โครงการฯ ในปี พ.ศ. 2530 ได้สรุปผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสัตว์ป่าจากการก่อสร้างเขื่อนเชี่ยวหลาน ดังนี้

- การสูญเสียครั้งมหาศาลของแหล่งรวมพันธุกรรมของพืชและสัตว์ป่าในบริเวณที่ลุ่มต่ำริมคลองแสง
- ที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ของสัตว์ป่าถูกน้ำท่วม พื้นที่อาศัยและปริมาณอาหารที่เหลืออยู่ไม่สมดุลกับสัตว์ป่า ส่งผลกระทบโดยตรงทำให้ประชากรลดลง
- สัตว์ป่ามากกว่า 70 เปอร์เซ็นต์ ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม
- พื้นที่ป่าถูกตัดออกจากกัน ทำให้ประชากรสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดใหญ่ เช่น ช้าง กระทิง วัวแดง สมเสร็จ เสือโคร่ง และเสือดาว มีพื้นที่อาศัยที่ถูกจำกัดและล้อมรอบด้วยน้ำ ไม่สามารถเดินทางไปมาระหว่างพื้นที่ได้ จึงไม่สามารถเกิดการแลกเปลี่ยนพันธุกรรมระหว่างกลุ่มประชากร ส่งผลให้คุณภาพทางพันธุกรรมของสัตว์ป่าเหล่านี้ด้อยลงหรือไม่ได้คุณภาพ
- สัตว์ป่าที่มีถิ่นอาศัยเฉพาะในบริเวณพื้นที่ราบต่ำ ส่วนใหญ่ไม่สามารถช่วยเหลือหรือแก้ไขได้

- สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมส่วนใหญ่ที่ได้รับการช่วยเหลือต้องเสียชีวิตสาเหตุจากต้องอดอาหารขณะติดที่เกาะและต้องผจญกับสภาวะอากาศร้อนจัดในเวลากลางวันและเปียกชื้นเวลาฝนตกซึ่งสัตว์ป่าไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงอย่างกระทันหันได้และที่เลวร้ายก็คือบางส่วนถูกล่าโดยมนุษย์ในขณะที่ติดค้างบนเกาะหรือขณะหนีน้ำ

- การช่วยเหลือสัตว์ป่าที่เกิดขึ้นไม่สามารถประเมินผลสำเร็จได้ เนื่องจากขาดข้อมูลที่ถูกต้องในการวิเคราะห์ผลกระทบก่อนการสร้างเขื่อน รวมถึงขาดแผนการติดตามผลการปฏิบัติงานในระยะยาว

- การสร้างเขื่อนเป็นกระบวนการทำลายแหล่งพันธุกรรม ตลอดจนแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารที่สำคัญของสัตว์ป่า ถือได้ว่าเป็นหัวใจของผืนป่าที่มนุษย์มิอาจสร้างขึ้นมาใหม่ได้

บทความข้างต้นเป็น ถือเป็นบทเรียนราคาแพงที่คนรุ่นหลังควรตระหนักและนำมาใช้เป็นข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ถึงผลได้ผลเสียที่จะเกิดขึ้นต่อการก่อสร้างเขื่อนในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยเฉพาะใน "พื้นที่ป่าอนุรักษ์" ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรจะเกิดขึ้น เนื่องจากที่ผ่านมา ประเทศไทยลงทุนรักษาป่าอนุรักษ์โดยใช้งบประมาณและกำลังคนมากมายมหาศาล นอกจากโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นจะเป็นการเพิ่มโอกาสทำลายพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่เหลืออยู่เพียงน้อยนิดแล้ว ยังอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมระยะยาว ที่จะกระทบต่อคนในสังคมไทยและสภาพภูมิอากาศของโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนั้นยังควรต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบเกี่ยวกับพันธะสัญญาด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยที่มีต่อสังคมโลก โดยเฉพาะเรื่องการรักษาผืนป่าต้นน้ำและสัตว์ป่าใกล้สูญพันธุ์ ตลอดจนความหลากหลายทางชีวภาพและผืนป่าขนาดใหญ่ที่มีความต่อเนื่องนี้ไว้ได้ ดังนั้นโศกนาฏกรรมและหายนะที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อนเชี่ยวหลานควรจะเป็นครั้งสุดท้ายในการทำลายชีวิต ทำลายระบบนิเวศ และทำลายพื้นที่ป่าสมบูรณ์ที่ควรจะเป็นมรดกที่จะส่งต่อให้ลูกหลานได้รักษาดูแลต่อไป

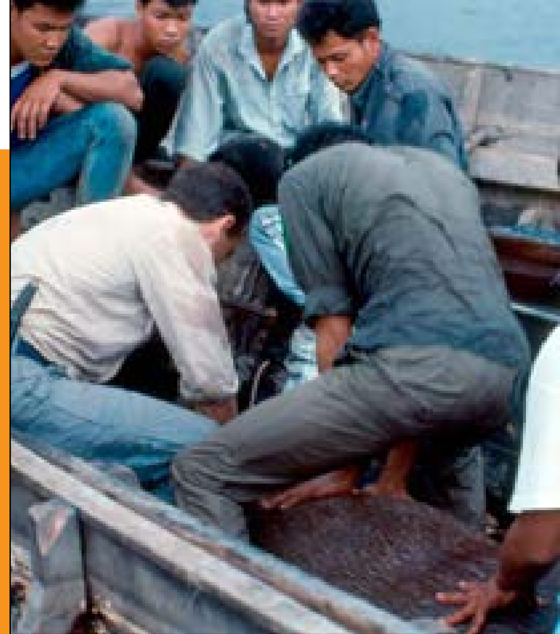

© มูลนิธิสืบนาคะเสถียร

© มูลนิธิสืบนาคะเสถียร

เอกสารอ้างอิง

สมโภชน์ ดวงจันทราศิริ, สุเนตร การพันธ์, ฤทัยรัตน์ สงจันทร์, สมชาย นิ่มนวล และไกรรัตน์ เอี่ยมอำไพ. 2557. รายงานโครงการสำรวจทรัพยากรสัตว์ป่าบริเวณพื้นที่โครงการเขื่อนแม่วงก์ จ.นครสวรรค์. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า, กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. กรุงเทพฯ.

สืบ นาคะเสถียร. 2530. รายงานการช่วยเหลือสัตว์ป่าตกค้างในพื้นที่อ่างเก็บน้ำโครงการเขื่อนเชี่ยวหลาน. กองอนุรักษ์สัตว์ป่า, กรมป่าไม้.

อุทิศ กุฏอินทร์. 2556. คุ้มหรือไม่กับการสร้างเขื่อนแม่วงก์. สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า ประเทศไทย. 20 หน้า.

Department of National Park, Wildlife, and Plant Conservation, Wildlife Conservation Society, World Wildlife Fund, and Faculty of Forestry, Kasetsart University. 2013. Recovery of Tigers & Other Threatened Wildlife in the Western Forest Complex 2005-2013. Bangkok.

Gairdner, K.G. 1917. Remarks on *Bos sondaicus* (the Tsine or Banting) and on *Bos sondaicus porteri.* In M. Smith and E. J. Godfrey (Eds.). The Journal of the Natural History Society of Siam, Vol.II, p. 250.

Rungnapa Phoonjampa, Dome Pratumtong, and Siriwut Theeratawatkul. 2014. Conserving Mae Wong – Khlong Lan National Parks. Bangkok. WWF-Thailand. 266 p.

คณะผู้จัดทำ

ผู้เขียน ดร.อนรรฆ พัฒนวิบูลย์ ดร.รุ้งนภา พูลจำปา

กองบรรณาธิการ ดร.โรเบิร์ต สไตน์เมทซ์ ขวัญชัย ไวธัญญการ ธนะสิน ยิ้มน้อย วรพันธุ์ ภู่มณี วิษณุวิชญ์ ทองอ่อน สุรศักดิ์ ศรีรัตนาภรณ์

ขอขอบคุณ สุธน เวียงดาว ศรัทธา กุนทอง สมโภชน์ ดวงจันทราศิริ เยาวลักษณ์ เธียรเชาว์ Gordon Congdon สถานีวิจัยสัตว์ป่าเขานางรำ เจ้าหน้าที่ อช.แม่วงก์และ อช.คลองลานทุกท่าน

ออกแบบรูปเล่ม เวทิต พุ่มพวง

พิมพ์ครั้งที่ 1 ; สิงหาคม 2559 จำนวน 3,000 เล่ม

สนับสนุนโดย WWF-Germany / WWF-Sweden / WWF-US / BGrimm

อาลัยแม่เรวา อำลาป่าแม่วงศ์
ก็อก ก็อก กระโต้งโฮง ไม่ร่อนลงแล้วยูงรำแพน

ลาแก่งลานนกยูง เขื่อนสูงจะมาแทน
โมโกจูเขาหวงแหน ดินแดนแห่งเพชรพระอุมา

น้ำตกแม่กระสา หลั่งน้ำตากับแม่กี
น้ำตกแม่เรวา กำลังจะมาทวงคืนปฐพี

น้ำตกแม่กระสา หลั่งน้ำตากับแม่กี
น้ำตกแม่เรวา กำลังจะมาทวงคืนปฐพี

ลาแก่งลานนกยูง เขื่อนสูงจะมาแทน
โมโกจูเขาหวงแหน ดินแดนแห่งเพชรพระอุมา

อาลัยแม่เรวา อำลาป่าแม่วงศ์
ก็อก ก็อก กระโต้งโฮง ไม่ร่อนลงแล้วยูงรำแพน

น้ำตกแม่กระสา หลั่งน้ำตากับแม่กี
น้ำตกแม่เรวา กำลังจะมาทวงคืนปฐพี

อาลัยแม่เรวา - มงคล อุทก

WWF-ประเทศไทย
92/2 ซ.พหลโยธิน 5 ถ.พหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ
โทรศัพท์ +66 2 619 8521-2 fax. +66 2 619 8538